

Ümumi məlumat	Fənnin adı, kodu və kreditlərin sayı	AZLG 605 Praqmatika və nitq aktları , 3 kredit, 6AKTS	
	Departament	Dillər və ədəbiyyatlar	
	Proqram (bakalavr, magistr)	Magistratura	
	Tədris semestri	2026/2027-ci tədris ilinin payız semestri	
	Fənni tədris edən müəllim (lər)	Dos. Elza Səmədova	
	E-mail:	esemedova@khazar.org	
	Mühazirə otağı/Cədvəl		
	Məsləhət saatları	Tələbələrle razılaşdırılmış vaxtda	
Prerekvizitlər	yoxdur		
Tədris dili	Azərbaycan		
Fənnin növü (məcburi, seçmə)	Məcburi		
Dərsliklər və əlavə ədəbiyyat	Əbdülrəhimov, Elmar Hacığa oğlu. Linqvistik praqmatika: dərs vəsaiti / E. H. Əbdülrəhimov; red. A. Məmmədov; Azərbaycan Dillər Universiteti.- Bakı: Elm və Təhsil, 2014.- 216 s. Austin, J. L. (1962). <i>How to Do Things with Words</i>. Oxford: Clarendon Press. https://silverbronzo.wordpress.com/wp-content/uploads/2017/10/austin-how-to-do-things-with-words-1962.pdf Searle, J. R. (1969). <i>Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language</i>. Cambridge: Cambridge University Press. https://books.google.az/books?id=t3_WhfknvF0C&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbg_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false Grice, H. P. (1975). Logic and Conversation. In <i>Syntax and Semantics 3: Speech Acts</i>, 41–58 https://lawandlogic.org/wp-content/uploads/2018/07/grice1975logic-and-conversation.pdf		
Tədris metodları	Mühazirə		+
	Qrup müzakirəsi		+
	Praktiki tapşırıqlar		+
	Praktiki məsələnin təhlili		+
Qiymətləndirmə	Komponentləri	Tarix/son müddət	Faiz (%)
	Tapşırıqların icrası və müzakirələrdə iştirak		20
	Oxu materialının dəyərləndirilməsi və mövzuya uyğun refleksiya esselerinin hazırlanması		10
	Aralıq tapşırıqlar və təqdimatlar (Aralıq imtahanı)		20
	Tezis və ya məqalə hazırlamaq (Final)		20
	Yekun layihə və təqdimat (Final)		30
	Yekun		100

Kursun təsviri	Bu kursun əsas məqsədi dilin yalnız struktur və semantik sistemdən ibarət olmadığını, eyni zamanda, məqsəd, kontekst, danışan və dinləyənin qarşılıqlı münasibəti əsasında ortaya çıxan ünsiyyət vasitə kimi öyrənilməsinə və dil vahidlərinin bu istiqamətdə araşdırılmasına diqqət çəkməkdir. Fənn çərçivəsində pragmatikanın əsas anlayışları, nitq aktları nəzəriyyəsi, implikatura, presuppozisiya, deiksis, nəzakət, kontekst, inferensiya və diskurs kimi məsələlər müasir pragmatik yanaşmalar əsasında araşdırılır.
Kursun məqsədləri	“Praqmatika və nitq aktları” fənninin əsas məqsədi magistrantlara dilin kommunikativ istifadəsinin nəzəri və praktik əsaslarını, nitq iştirakçıları, kontekst, kommunikativ niyyət və dil vahidləri arasındakı qarşılıqlı əlaqəni sistemli şəkildə öyrətmək, həmçinin müxtəlif kommunikativ situasiyalarda nitq aktlarının mahiyyətini və funksional xüsusiyyətlərini təhlil etmək bacarığı formalaşdırmaqdır.
Təlim nəticələri	Bu kursun sonunda tələbə aşağıdakı sərişələrə yiyələnəcəklər: FTN1. Azərbaycan ədəbi dilindən nümunələr əsasında pragmatik mənanı semantik mənadan fərqləndirir və mənanın kontekstdən necə dəyişdiyini izah edir. FTN2. Müxtəlif dialoq və mətn nümunələrində lokutiv, illokutiv və perlokutiv nitq aktlarını müəyyənləşdirir və onların ünsiyyət zamanı ortaya çıxan mənalərini izah edir. FTN3. Austin və Searle-in nitq aktları yanaşmalarından istifadə edərək konkret kommunikativ nümunələri təhlil edir və iki yanaşmanın tətbiq imkanlarını müqayisə edir. FTN4. Kontekst, presuppozisiya, implikatura, deiksis və nəzakət kimi pragmatik vasitələri autentik kommunikativ nümunələr üzərində müəyyənləşdirir və onların funksiyasını açıqlayır. FTN5. Gündəlik ünsiyyət, media, reklam, sosial media və bədii mətnlərdən götürülmüş nümunələrdə nitq aktlarını müəyyənləşdirir və təsnif edir. FTN6. Müxtəlif diskurs nümunələrini (məişət, akademik, media, siyasi, reklam və sosial media diskursunu) pragmatik vasitələr baxımından təhlil edir və onların ünsiyyət məqsədini müəyyənləşdirir. FTN7. Azərbaycan dilində real kommunikativ situasiyalardan toplanmış nümunələri təhlil edərək pragmatik vasitələrin, nitq aktlarının, dolayı ifadələrin və nəzakət strategiyalarının işlənmə xüsusiyyətlərini təsnif edir. FTN8. Apardığı pragmatik təhlilin nəticələrini cədvəl, təqdimat, analitik hesabat və ya tədqiqat işi formasında akademik şəkildə təqdim edir və istifadə etdiyi mənbələri düzgün göstərir.
Qaydalar (Tədris siyasəti və davranış)	Tapşırıqların icrası və müzakirələrdə iştirak (10 %) Tələblərin sillabusdakı mövzular üzrə elmi mənbələri, oxu materiallarını oxuyaraq seminarlara hazır gəlməsi, mövzu ilə əlaqəli (sözlərin etimologiyasına) müxtəlif mənbələrdəki məlumatları faktlar əsasında şərh etməsi, müxtəlif mənbələr əsasında müqayisə etməsi gözlənilir. Tələbələr hər həftə araşdırdıqları yeni mənbələri və hazırladıqları tapşırıqları təqdim etməlidirlər. Məqalə və oxu materialı dəyərləndirmə (10%) Tələbələr sillabusda göstərilən mövzular üzrə məqalə və oxu materiallarına dair refleksiya esseləri hazırlayacaqlar. Bunu üçün tələbələrə təqdim ediləcək xüsusi forma üzrə materialların hazırlanması və həftəlik təqdim edilməsi gözlənilir. Refleksiya hazırlama qaydaları: <i>Addım: əsas ideya və məzmun haqqında qeydlər tutun,</i> <i>Addım: əsas ideya və məzmunu ümumiləşdirin (diagram, chart, list və s. texnikalarından istifadə edə bilərsiniz)</i>

3. Materiala dair “beyin həmləsi” üçün sualları cavablandırın:

- Sizə necə təsir etdi?
- Diqqətinizi nə çəkdi?
- Sizdə hansı suallar yaratdı?
- Müəyyən şeylər haqqında fikriniz dəyişdi mi, ya da nəyi öyrəndiniz?
- Daha əvvəl bu mövzuda oxuduğunuz materiallarla əlaqəlidir mi, necə, təsvir edin.?
-

Refleksiya essesi ən az 3 abzasdan ibarət olmalıdır.

1. **Giriş-** Müəllif və mövzu haqqında məlumat verilməlidir. Giriş abzası əsasən aşağıdakı sualları cavablandırmalıdır.

- Nəyi təhlil edəcəyinizi ifadə edin.
- Mətnin qısa xülasəsini verin,
- Diqqətinizi çəkən məqamları ifadə edən tezis cümləsi yazın.

2. Əsas abzaslar -

- Hər bir abzasda oxuu materialından əldə etdiyiniz yeni məlumatlara dair fikirlərinizi ifadə edin
- Hər abzasın yeni əldə edilən məlumat haqqında olmasına xüsusi diqqət edin.
- Bu abzasda tədqiqat mövzusu haqqında öz fikirləriniz və arqumentlərinizi ifadə edin.
- Sitatlar gətirin.

3. Nəticə -

- bu materialdan nə öyrəndiyinizi ümumiləşdirin.
- məqalədə əldə edilən nəticəni ifadə edin,
- Mövzunun aktuallığına münasibət bildirin.

Aralıq tapşırığı və təqdimat - 20%

Tələbələr aralıq imtahanı yerinə hər həftə oxuyub dəyərləndirmə esseləri hazırladıqları materiallar əsasında Ədəbiyyat xülasəsi hazırlamalı və onu təqdimat etməlidirlər. Ədəbiyyat xülasəsində istifadə edilmiş ədəbiyyatlar və istinadlar **Harvard üslubunda (Müəllifin soyadı əsərin ili, səhifə nömrəsi göstərilməklə)** üslubuna uyğun olmalıdır.

Tezis və ya məqalə hazırlamaq - 20%

Tələbələr **semestr ərzində apardıqları tədqiqatlara və hazırladıqları dəyərləndirmə esseləri əsasında** semestrin sonuna qədər Azərbaycan dilindən müxtəlif diskurs nümunələrini (məişət, akademik, media, siyasi, reklam və sosial media) pragmatik nitq aktları aspektindən təhlil edən bir tezis və ya məqalə hazırlamalıdır. Materiallar fənn müəlliminin rəyi və iştirakı ilə nəşrə hazırlanır.

Yekun layihə və təqdimat – 20%:

Dekanlıqla razılaşdırılmaqla hər iki imtahan yerinə tələbələrin **Aralıq tapşırığı və təqdimat, Tezis və ya məqalə hazırlamaq və Yekun layihə və təqdimat fəaliyyətləri** (Azərbaycan dilində real kommunikativ situasiyalardan toplanmış nümunələri təhlil edərək pragmatik vasitələrin, nitq aktlarının, dolaylı ifadələrin və nəzakət strategiyalarının işlənmə xüsusiyyətlərini əsasında hazırladıqları tapşırıqlar və təqdimatlar) imtahan ballarını əvəz edəcəkdir.

1. Tədqiqat mövzusu tələbələrin maraqları istiqamətində özləri tərəfdindən tədrisin 3-cü həftəsindən gec olmayaraq müəyyənləşdirilməli və müəllimlə razılaşdırılmalıdır.

2. Dekabr ayının 3-cü həftəsi təqdim edilməlidir.

3. Tədqiqat işinin tərtibatı: Times New Roman şrifti ilə 14 ölçülü, sətirarası məsafə 1,5 olmaqla, sol kənarından 3 sm, yuxarı və aşağıdan 2 sm, sağ tərəfdən isə 1,5 sm boş yer saxlanılan A4 vərəqdə yazılır. Səhifə nömrələri vərəqlərin aşağı sağ küncündə qeyd olunur. Həcm ən az 5 səhifədən (ən az 3000 söz) ibarət mənbə və istinadlar göstərməklə elmi məqalə formatında hazırlanmalıdır. İstinadlar və mənbələrin göstərilməsində Harvard üslubu istifadə edilməlidir.

4. Qapaq hissəsində tədqiqat mövzusunun adı, magistranın adı, soyadı, ata adı, elmi rəhbərin elmi dərəcəsi, adı, soyadı, ata adı, universitetin adı, logosu, hazırlandığı ay və il qeyd olunmalıdır.

5. Tədqiqat işləri eyni zamanda təqdimat formatında hazırlanacaq və müzakirə ediləcəkdir.

Tapşırıqların qiymətləndirmə meyarları:

Praqmatik hadisəni düzgün müəyyənləşdirmə

Kontekstlə əsaslandırma

Kommunikativ niyyəti müəyyənləşdirmə

Terminlərdən düzgün istifadə

Nümunəni müstəqil şərh etmə

Süni intellektdən istifadə qaydaları:

Praqmatika və nitq aktları fənninin tədrisində generativ süni intellekt (GSİ) alətlərindən yalnız tələbənin öyrənmə, tədqiqat və fərdi inkişaf fəaliyyətini dəstəklədiyi, onun müstəqil düşünmə, yazma, təhlil və kommunikasiya bacarıqlarını əvəz etmədiyi hallarda məqsədyönlü, məsuliyyətli və şəffaf şəkildə istifadəsinə icazə verilir. GSİ fənn üzrə bilik və bacarıqların mənimsənilməsinə köməkçi vasitə kimi istifadə edilə bilər, lakin tələbənin özünün formalaşdırılmalı olduğu fikir, argument, təhlil, mətn və yekun nəticələri əvəz etməməlidir.

Tələbə GSİ-dən istifadə etdiyi halda bunu təqdim etdiyi müvafiq iş və ya materialda açıq şəkildə bəyan etməli, istifadə etdiyi GSİ alətini və ondan hansı məqsədlə yararlandığını göstərməlidir. GSİ-dən istifadənin gizlədilməsi və ya GSİ tərəfindən yaradılmış məzmunun tələbənin müstəqil işi kimi təqdim edilməsi akademik dürüstlük və şəffaflıq prinsiplərinin pozulması hesab olunur və tələbə bu pozuntuya görə universitetin müvafiq qaydalarına əsasən məsuliyyət daşıyır.

Eyni zamanda, GSİ tərəfindən yaradılan və ya təqdim olunan məlumatların düzgünlüyünün, etibarlılığının və obyektivliyinin yoxlanılmasına görə məsuliyyət tələbənin öz üzərinə düşür. GSİ tərəfindən təqdim olunan məlumatda faktla bağlı səhv, uydurma məlumat və ya istinad, yanlış nəticə və qərəzli məzmun olduqda, həmin məlumatın yoxlanılmadan tələbə tərəfindən təqdim edilən işə daxil edilməsi tələbəni məsuliyyətdən azad etmir. Tələbə istifadə etdiyi məlumatın məzmununa və təqdim etdiyi işin akademik dürüstlük, elmi etibarlılıq və fənnin tələblərinə uyğunluğuna görə məsuliyyət daşıyır.

İmtahanlar və müəllim tərəfindən müstəqil bilik və bacarıqların qiymətləndirilməsi məqsədilə müəyyən edilmiş tapşırıqlar zamanı GSİ alətlərindən istifadəyə yol verilmir. Dərs zamanı ayrı-

ayrı tapşırıqlar üçün GSİ-dən istifadəyə xüsusi məhdudiyyət və ya qadağa tətbiq edilə bilər. Bu tədbirlər aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilir:

1. Şifahi və ya yazılı xəbərdarlığın verilməsi
2. Tapşırığın yenidən təqdim edilməsi
3. Tapşırıq üzrə balın azaldılması və ya sıfırlanması (0 bal).

Tələbələr Sİ-dən aşağıdakı məqsədlərlə istifadə edə bilirlər:

- mövzu ilə bağlı ilkin ideyaların və tədqiqat suallarının formalaşdırılması;
- mürəkkəb nəzəri anlayışların izahının sadələşdirilməsi;
- mətnin dil və üslub baxımından ilkin redaktəsi;
- müxtəlif ifadələrin və ədəbi mətnlərdən seçilmiş nümunələrin pragmatik dil aktlarının müəyyənləşdirilməsi;
- pragmatik hadisələrin təhlili üçün alternativ izahların əldə edilməsi;
- təqdimat və layihə işlərinin strukturunun planlaşdırılması;
- tədqiqat üçün ilkin açar sözlərin müəyyənləşdirilməsi.

Sİ-dən istifadənin məhdudlaşdırıldığı hallar

- fərdi və ya qrup tapşırığının tam şəkildə Sİ-yə yazdırılması;
- tələbənin özünün aparmalı olduğu mətn/pragmatik təhlilin Sİ-yə həvalə edilməsi;
- imtahan, quiz və fərdi qiymətləndirmə zamanı Sİ-dən istifadə;
- Sİ tərəfindən yaradılmış mətnin tələbənin öz orijinal işi kimi təqdim edilməsi;
- mövcud olmayan elmi mənbələrin və istinadların yaradılması;
- digər şəxslərin şəxsi məlumatlarının Sİ sistemlərinə daxil edilməsi.

Sİ-dən istifadə zamanı aşağıdakı tələblərə riayət edilməlidir:

1. Tələbə Sİ tərəfindən yaradılmış məzmunu öz müstəqil işi kimi təqdim etməməlidir.
2. Sİ-dən istifadə edildikdə tələbə istifadə məqsədini və istifadə etdiyi aləti qeyd etməlidir. Məsələn: *ChatGPT – ideyaların formalaşdırılması və mətnin ilkin redaktəsi üçün istifadə edilmişdir.*
3. Sİ tərəfindən təqdim edilən məlumat, fakt, nəzəri müddəa və istinadlar tələbə tərəfindən müstəqil şəkildə yoxlanılmalıdır. Sİ-nin təqdim etdiyi, lakin mövcud olmayan və ya yoxlanılmamış mənbələrdən istifadə yolverilməzdir.
4. Elmi mənbələrin, sitatların, statistik məlumatların və ədəbiyyat siyahısının Sİ tərəfindən avtomatik yaradılması onların doğruluğuna zəmanət vermir. Tələbə bütün istinadların mövcudluğunu və düzgünlüyünü yoxlamalıdır.
5. Ədəbi mətnlərin pragmatik təhlilində əsas analitik nəticə tələbənin öz müşahidəsinə və mətnlə birbaşa işinə əsaslanmalıdır. Sİ-nin təqdim etdiyi şərh hazır nəticə kimi qəbul edilməməlidir.
6. Tələbə Sİ-dən aldığı cavabı olduğu kimi təqdim etmək əvəzinə, onu təhlil etməli, yoxlamalı, düzəliş etməli və öz arqumenti ilə əsaslandırılmalıdır.

	Həf tələ r	MÖVZULAR	SAA T	Ön hazırlıq	Fəaliyyət
1	1-2	Sillabusla tanışlıq. Dilin kontekstdə istifadəsi: pragmatikaya giriş Semantik və pragmatik məna	6	Praqmatika gündəlik həyatda: “Nə deyirik?” və “Nə nəzərdə tuturuq?”	Təqdimat, ☐ Fəaliyyət: Gündəlik dialogların təhlili; eyni cümlənin müxtəlif situasiyalarda fərqli mənalарının müəyyənəşdirilməsi. ☐ Tapşırıq: Sosial bir mövzuda karşılaşdıqları bir hadisənin hekayələşdirilmiş variantının hazırlanması Cəlil Məmmədquluzadə — “Poçt qutusu” Obrazların dediyi ilə demək istədiyi arasında fərq varmı?
2	3-4	Kontekst və kommunikatıv məna	6	Nəzəri məlumatların əvvəlcədən oxunması	☐ Fəaliyyət: Eyni ifadənin ailə, universitet, iş və dostlar arasında necə fərqli başa düşüldüyünün təhlili Tapşırıq: Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev — “Mirzə Səfər Əsərdə sosial status və münasibətlər obrazların nitqinin mənasını necə dəyişir? Eyni ifadənin müxtəlif situasiyalarda fərqli mənalər qazanması araşdırılır.
3	5-6	Austin və Nitq aktları: Lokutiv, illokutiv və perlokutiv aktlar	6	Mövzu ilə əlaqədar mənbələrin araşdırılması	☐ Fəaliyyət: 10 nitq aktı seç və bu cümlələri 3 səviyyədə (lokutiv, illokutiv, perlokutiv) araşdır. Qrup tapşırığı: Tələbələr qruplar şəklində hazırladıqları təhlilləri təqdim edir.
4	7-8	Searle və nitq aktlarının təsnifatı (Assertiv, direktiv, komissiv, ekspressiv, deklarativ)	6	Mövzu ilə əlaqədar mənbələrin araşdırılması	☐ Fəaliyyət: Cəlil Məmmədquluzadə — “Qurbanəli bəy”. İsmayıl Şıxlı, “Dəli Kür” ☐ Qrup tapşırığı: Obrazların nitq aktlarının tezliyi və növü onların xarakterinin formalaşdırılmasına necə xidmət edir?

					Seçilmiş əsərdəki obrazların nitq cədvəlinin tərtib edilməsi (İfadə, nitq aktı, məqsəd, ünvanlanmış şəxs, kontekst).
5	9-10	Birbaşa və dolaylı nitq aktları (birbaşa nitq aktı, dolaylı nitq aktı, illokutiv qüvvə, ünsiyyət niyyəti, dolaylılıq)	6	Mövzu ilə əlaqədar mənbələrin araşdırılması	☐ Fəaliyyət: “Sevil” əsərində qadın və kişi obrazlarının birbaşa/dolaylı danışığı strategiyaları müqayisə edin.
6	11-12	İmplikatura, presuppozisiya və deiksis (şəxsi, məkan, zaman, sosial). Müraciət formaları və sosial münasibətlərin pragmatik ifadəsi.	6	Mövzu ilə əlaqədar mənbələrin araşdırılması	☐ Fəaliyyət: ədəbi mətnlərlə praktiki iş ☐ Təpşırıq: Süleyman Sani Axundov – “Qaraca qız”
7	13-14	Nəzakət və sosial münasibətlər. Xahiş, əmr və digər direktiv nitq aktlarının pragmatik xüsusiyyətləri. Sosial məsafə və statusun dil vasitəsilə ifadəsi.	6	Mövzu ilə əlaqədar mənbələrin araşdırılması	☐ Fəaliyyət: ədəbi mətnlərlə praktiki iş ☐ Təpşırıq: Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev – “Mirzə Səfər”
8	15	İroniya və sarkazm. ədəbi və nəzərdə tutulan məna, kontekst və implikatura.	3	Mövzu ilə əlaqədar mənbələrin araşdırılması	☐ Fəaliyyət: ədəbi mətnlərlə praktiki iş ☐ Təpşırıq: Cəlil Məmmədquluzadə – “Ölülər”